

ATKURTAI LIETUVOS VALSTYBEI – 100 METŲ

Kretingiškis pulkininkas Adolfas Birontas

1918 metais atkūrus Lietuvos valstybingumą, jaunai valstybei ginti metų pabaigoje buvo pradėta kurti kariuomenė. Jos vadovaujančios sudėties pagrindą sudarė iš Rusijos grįžtantys karininkai, tarp kurių buvo kretingiškis Adolfas Birontas (1885–1958).

A. Birontas gimė 1885 metų gegužės 3 dieną (pagal naująjį stilių – gegužės 15 dieną) Kretingoje, grafienės Sofijos Tiškevičienės dvaro tarnautojų Tadeušo ir Kotrynos Birontų šeimoje. Kitą dieną naujagimį Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčioje pakrikštijo kunigas pranciškonas Juozapas Laniauskis. Krikštatėviams tapo valstiečiai Stanislovas Adomavičius ir Anastasija Simonaitė (rusiškai rašoma Simeonovna).

Tėvas Tadeušas Birontas buvo kilęs iš Grūšlaukės valstiečių, priklausė Darbėnų valsčiaus Vaineikių bendruomenei, tarnavo grafienės Sofijos Tiškevičienės palivarkuose, tarp jų – Vaineikių dvarelyje, vadinamame Kirmindvairiu. Lankydamasis Kretingos dvare jis susipažino su grafienės vyriausiąja šeimininke, taip pat iš valstiečių luomo kilusia Kotryna Galdikaite, su kuria sukūrė šeimą.

Būsimas Lietuvos kariuomenės kūrėjas su broliu Juozapu bei seserimis Bronislava ir Justina augo grafų Tiškevičių Kretingos dvare ir jo palivarkuose. Baigęs Palangos progimnaziją, mokslus tęsė Sankt Peterburge. Jame 1902 m. baigė gimnaziją, nuo 1903 m. tarnavo savanorių Rusijos imperijos kariuomenėje, 1905 metais gavo praporščiko (t. y. puskarininkio) laipsnį. 1906–1914 m. dirbo farmacininku Sankt Peterburge, Maskvoje ir Piatigorske, studijavo Karo medicinos akademijoje, kurią baigęs 1909 m. įgijo vaistininko padėjėjo kvalifikaciją.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, 1914 m. rudenį buvo mobilizuotas į carinės Rusijos kariuomenę, baigė karininkų mokyklą

ir buvo išsiųstas į Austrijos–Vengrijos frontą. 1915 m. pateko į vengrų nelaisvę, iki 1916 m. buvo laikomas karo belaisvių stovyklose. Grįžęs iš nelaisvės, Maskvos universiteto Farmacijos skyriuje tęsė studijas, kurias baigęs 1918 m. gavo provizoriaus kvalifikaciją.

Po bolševikų surengto karinio perversmo Rusijoje 1918 m. prasidėjus pilietiniam karui, grįžo į Lietuvą. Sužinojęs apie kuriamą Lietuvos kariuomenę, 1919 m. vasario 7 dieną tapo kariuomenės savanoriu. Jam buvo suteiktas kapitono laipsnis ir pasiūlyta tarnyba Krašto apsaugos ministerijoje. 1919 m. balandžio 17 dieną buvo paskirtas Šiaulių miesto ir Šiaulių apskrities komendantu, rūpinosi apskrities karinių objektų ir stambesnių gyvenviečių gynyba nuo Šiaurės Lietuvą iš Latvijos užplūdusių bermontininkų. Už tai 1919 m. buvo apdovanotas Vyčio Kryžiaus 5-ojo laipsnio ordinu. 1919 m. lapkričio 3 dieną pakeltas į majorus, lapkričio 27 dieną paskirtas Lietuvos geležinkelių kariniu viršininku, o 1922 m. rugsėjo 2 dieną – 2-ojo pasienio pulko vadu. Pulką išformavus, 1923 m. lapkričio 6 dieną išleistas į atsargą.

1922 m. lapkričio 5 dieną Vieksnių šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje susituokė su Emilija Butkaite ir sukūręs šeimą susilaukė sūnaus ir dukters. Nuo 1924 m. tarnavo Klaipėdos muitinėje, redagavo laikraštį „Valstybinis valdininkas“.

Po karinio perversmo grįžo į kariuomenę ir apsigyveno Kaune. 1928 m. sausio mėnesį gavo pulkininko leitenanto laipsnį, buvo apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 3-ojo laipsnio ordinu ir paskirtas

Vyriausiojo štabo Rikiuotės skyriaus viršininku. Kaip nusipelnęs karys savanoris 1928 m. balandžio 23 dieną buvo apdovanotas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu (liudijimo Nr. 15), o 1930 m. jam įteiktas Vytauto Didžiojo 3-ojo laipsnio ordinas.

Be pagrindinių pareigų, 1928–1932 m. buvo Vyčio Kryžiaus ordino tarybos narys, 1929–1934 m. – Lietuvos karininkų Ramovės seniūnų tarybos narys, 1930 m. – Vytauto Didžiojo komiteto narys, 1933 m. – Baltijos valstybių ugniagesių sąjungos viceprezidentas. Nuo 1928 m. iki 1938 m. pirmininkavo Karių savanorių komisijai, kuri pripažindavo Nepriklausomybės kovų dalyviams kario savanorio statusą ir teikė juos Krašto apsaugos ministerijai apdovanoti Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu. Priklausė Lietuvos tautininkų sąjungai, buvo jos Centro valdybos narys.

Be minėtų apdovanojimų, 1928 m. buvo apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės medaliu, 1930 m. – Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu, 1933 m. – Estijos ugniagesių sąjungos žvaigžde.

1934 m. rugpjūčio 31 dieną A. Birontas baigė karinę tarnybą ir buvo paleistas į dimisiją. Parašė ir 1934 m. išleido atsiminimų knygą „Bermontininkams Lietuvą užpuolus: Atsiminimai iš kovų už Lietuvos Nepriklausomybę“.

Per pirmąją sovietų okupaciją represijų išvengė. Sovietų ir nacių karo pradžioje dalyvavo 1941 m. birželio sukilime, nuo birželio 25 dienos iki liepos 15 dienos dirbo Kauno komendantūroje. 1944 m. pasisakė prieš generolo Povilo

Kretingiškis karys savanoris, pulkininkas Adolfas Birontas. Apie 1930 m. Pasienis.lt

Plechavičiaus organizuojamą Vietinę rinktinę ir prisidėjo prie jos likvidavimo. Vokiečių buvo paskirtas Mobilizacinio štabo viršininku, bandė organizuoti jaunuolių šaukimą į Vokietijos armiją. 1944 m. liepos mėnesį dalyvavo kuriant Tėvynės apsaugos rinktinę (Žemaičių legioną).

Baigiantis karui, 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, iš kurios 1949 m. emigravo į Jungtines Amerikos Valstijas. Išėmė parašę ir 1956 m. išleido brošiūrą „Vardan teisybės“, pasakojančią apie Antrojo pasaulinio karo įvykius. Mirė 1958 m. birželio 8 dieną Klivlende, Ohajo valstijoje.

Julius KANARSKAS
Kretingos muziejus